

ЛЕКЦІЯ

ТЕМА: ПОНЯТТЯ І ВИДИ НЕМАТЕРІАЛЬНИХ РЕСУРСІВ ПІДПРИЄМСТВА

МЕТА: ознайомлення із поняттям та видами нематеріальних активів підприємства, а також із сферами права, що захищають їх власників.

ОСНАЩЕННЯ:

- конспект лекції;
- роздатковий матеріал до лекції.

ПЛАН ПРОВЕДЕННЯ ЛЕКЦІЇ:

1. Сфери права із захисту власників та користувачів нематеріальними активами та їх головні цілі.
2. Види нематеріальних активів.
3. Розвиток авторського права.
4. Принципи авторського права.
5. Характеристика нематеріальних активів.

ПИТАННЯ ДЛЯ ВХІДНОГО КОНТРОЛЮ:

1. Дайте визначення поняттю підприємства та його головним цілям діяльності
2. Охарактеризуйте структуру капіталу підприємства.
3. Дайте характеристику основним фондам підприємства.

ДОМАШНЄ ЗАВДАННЯ:

- розглянути поняття та структуру нематеріальних активів підприємства за підручником Економіка підприємства / за ред. С.Ф. Покропивного, К. – 2000р., ст. 127-137;
- розглянути механізм реалізації права власності на нематеріальні ресурси підприємства за підручником Економіка підприємства / за ред. С.Ф. Покропивного, К. – 2000р., ст. 140-142.

Результати інтелектуальної творчої діяльності займають особливе місце серед об'єктів цивільного права і традиційно підрозділяються на дві основні **сфери прав**:

- авторське право;
- патентне право на промислову власність.

Усі добутки науки, літератури і мистецтва, виконання, постановки і передачі організацій ефірного чи кабельного віщання відносяться до об'єктів авторського права і суміжних прав. Об'єкти промислової власності використовуються суспільством для удосконалювання техніки і технології, модернізації виробництва.

Рис. 1. Права захисту інтелектуальної власності.

Головна задача авторського права і патентного права на промислову власність (інтелектуальної власності) - захист прав авторів і патентовласників і припинення несумлінної конкуренції.

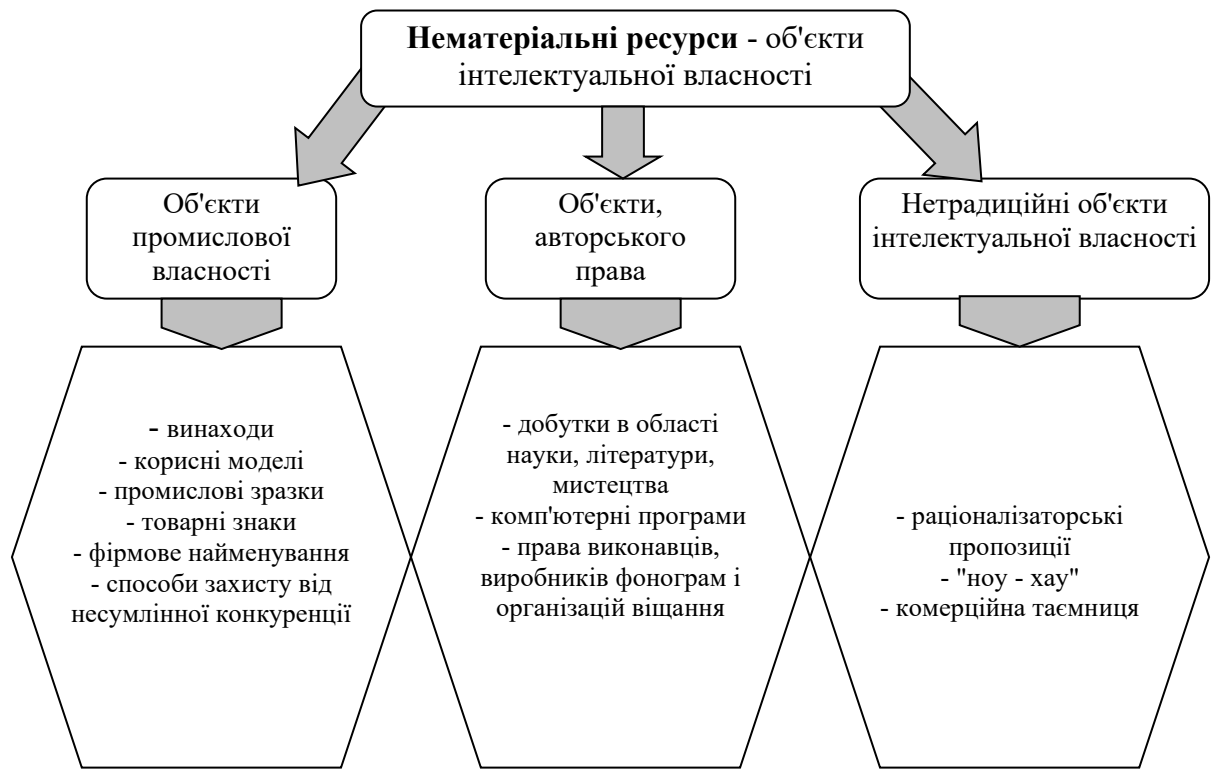

Рис. 2. Класифікація нематеріальних активів.

Перехід України до приватної власності і ринкової економіки з об'єктивною необхідністю зажадав реформування в цьому ж напрямку правової бази тих суспільних відносин, що зв'язані з охороною і використанням результатів інтелектуальної діяльності.

Реформа законодавства, присвяченого охороні інтелектуальної власності, почалася ще в період існування СРСР. У 1991 р. були прийняті нові Основи цивільного законодавства СРСР і республік, що мали у своєму складі розділи, присвячені авторському праву, праву на винахід і інші результати творчості, використовувані у виробництві:

- Закон "Про винаходи в СРСР";
- Закон "Про промислові зразки";
- Закон "Про товарні знаки і знаки обслуговування".

Хоча правове регулювання, забезпечуване названими законами й іншими правовими актами, відрізнялося деякою непослідовністю і неповнотою, у цілому їхнє прийняття знаменувало собою рішучий переворот у розглянутій сфері.

В Україні до дійсного часу в основному довершена реформа законодавства

про охорону інтелектуальної власності. У 1993-1994 р. в Україні прийнятий блок законів по охороні інтелектуальної власності, у тому числі:

- Закон України "Про охорону прав на промислові зразки" 15.12.1993р.
- Закон України "Про охорону прав на знаки для товарів і послуг" 15.12.1993р.
- Закон України "Про охорону прав на винаходи і корисні моделі" 15.12.1993р.
- Закон України "Про авторське право і суміжні права" 23.12.1993р.

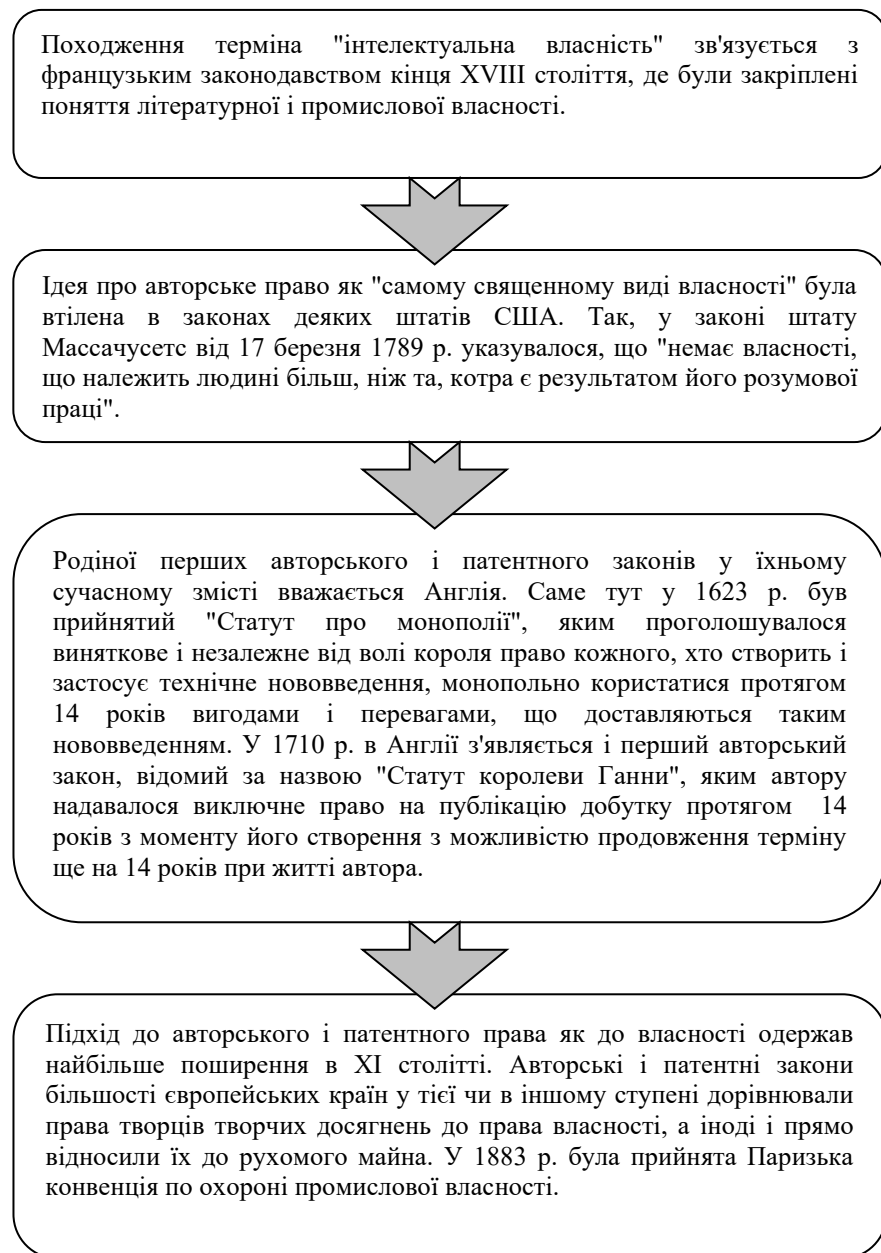

Рис. 3. Історія розвитку авторського і патентного права.

Принципи авторського права - це його основні початки, відправні ідеї, що мають універсальність і загальзначимість. Знання принципів дозволяє

орієнтуватися у великому авторському законодавстві, правильно тлумачити і застосовувати на практиці окремі його норми, а також вирішувати питання, на які немає прямої відповіді в чинному законодавстві.

1) *принцип волі творчості* - прямо закріплений у Конституції України, забезпечуючи волю творчості; авторське право охороняє твори науки, літератури і мистецтва незалежно від їхнього призначення, достоїнств і способу вираження. У цей же цілях закон не обмежує коло охоронюваних добутків яким-небудь переліком і охороняє будь-які результати творчої діяльності, що існують в об'єктивній формі.

2) *принцип сполучення особистих інтересів автора з інтересами суспільства* - закони демократичного суспільства не тільки гарантують охорону інтелектуальної власності, але і закріплюють право членів суспільства на участь у культурному житті і користування досягненнями культури.

3) *принцип невід'ємності особистих немайнових прав* - особисті немайнові права автора (право авторства, право на ім'я й ін.) не можуть перейти до інших облич, хоча б сам автор і виразив на цю свою згоду.

4) *принцип свободи авторського договору*.

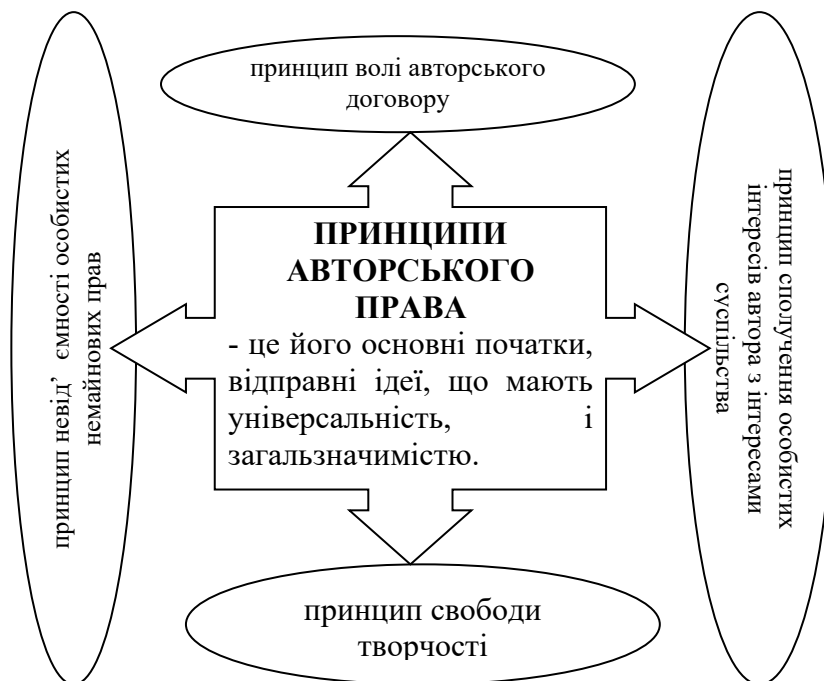

Рис. 4. Принципи авторського права.

Важливо розрізняти сам об'єкт авторського права і його матеріальні носії.

Матеріальні предмети - "носії" добутків - можуть бути унікальні.

Але авторське право охороняє **твір** як систему ідей, думок і образів саме в зв'язку з можливістю його відтворення. Тому авторське право на добуток науки, літератури і мистецтва зберігається навіть у випадку загибелі того матеріального носія, у якому воно було втілено. Звичайно, практичне значення це має лише тоді, коли, наприклад, збереглася чи копія репродукція утраченого твору мистецтва, коли літературний чи музичний добуток може бути ким-небудь відтворено по пам'яті і т.д.

Витвір - "не матеріальні продукти, а творча думка, що стала в них об'єктивною реальністю". Однак не всякий добуток як результат розумової діяльності людини охороняється нормами авторського права. Об'єктами авторського права визнаються лише такі добутки, що мають передбачений закон ознаками:

- творчий характер твору (новизна);
- об'єктивна форма вираження твору (письмова, магнітні носії і т.д.).

До числа **об'єктів, не охоронюваних авторським правом**, відносяться, насамперед, ті з них, що не володіють хоча б одним з ознак твору науки, літератури і мистецтва. Так, якщо обличчям у ході проробленої роботи досягнуть не творчий, а чисто технічний результат, він нормами авторського права не охороняється. До такого роду результатам відносяться, зокрема, телефонні довідники, розклади руху, адресні книги і т.п. за умови, що укладачем не була застосована оригінальна система викладу довідкових даних. У спірних випадках наявність творчого внеску встановлюється експертизою, проведеної відповідними фахівцями.

Поряд з подібними об'єктами існують твори, що володіють усіма необхідними ознаками, але не охоронювані авторським правом у силу прямої вказівки закону:

1) твори, яких минув термін дії авторського права. Відзначимо, що витікання терміну охорони ніяк не впливає на охорону авторства, імені автора і недоторканності твору.

2) офіційні документи, їхні офіційні переклади, а також державні символи і знаки. До числа офіційних документів відносяться закони й інші акти

нормативного характеру - інструкції, указівки, стандарти, методичні рекомендації, статuti юридичних осіб і т.п. , судові рішення й інші акти правових органів - обвинувальні висновки, представлення прокуратури, акти органів попереднього наслідку і т.п., а також інші офіційні документи, що виходять від організацій і посадових осіб, - звіти, довідки, патентні описи, позови і т. п. Державними символами і знаками вважаються прапори, герби, гімни, ордена, грошові знаки і т.п.

3) твори народної творчості, до яких відносяться добутки сучасного фольклору - частівки, приказки, анекдоти, танці і т.п. , твори народних художніх промислів, народні костюми, традиційна архітектура і т.п..

4) повідомлення про події і факти, що мають інформаційний характер.

Рис. 5 Об'єкти, не охоронювані авторським правом.

Твори науки - будь-які добутки, основний зміст яких складається у виробленні і систематизації об'єктивних знань про дійсність, включаючи твори

наукової літератури.

Твори літератури - художні твори, виражені в словесній формі.

Твори мистецтва - всі інші добутки художньої творчості, включаючи твори архітектури, живопису, графіки, скульптури, декоративно-прикладного мистецтва, музики, кіно і театру і т.д.

До **суб'єктів авторського права** відносяться:

1) автори творів - обличчя, яким належить суб'єктивне авторське право у відношенні твору.

2) співавторство - авторське право на добуток, створений спільною працею двох і більш облич (співавторство), належить співавторам спільно, незалежно від того, чи утворить такий добуток одне нерозривне чи ціле складається з частин, кожна з яких має також і самостійне значення.

3) спадкоємці й інші правонаступники - суб'єктами авторського права після смерті автора стають його спадкоємці.

4) організації, що керують майновими правами автора на колективній основі.

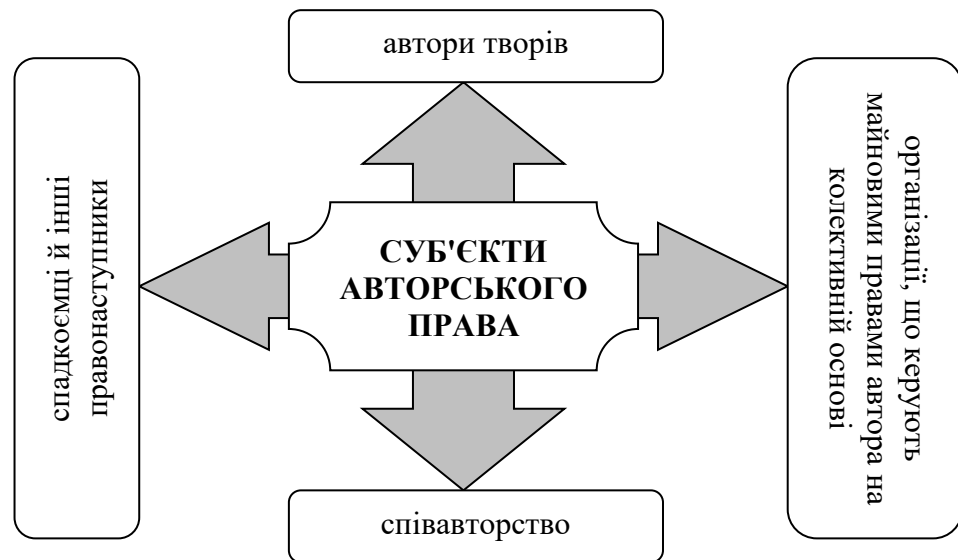

Рис. 6 Суб'єкти авторського права.

Другим правовим інститутом, за допомогою якого охороняються права на інтелектуальну власність, є **патентне право**. Воно регулює майнові, а також зв'язані з ними особисті немайнові відносини, що виникають у зв'язку зі створенням і використанням:

— винаходів,

- корисних моделей
- і промислових зразків.

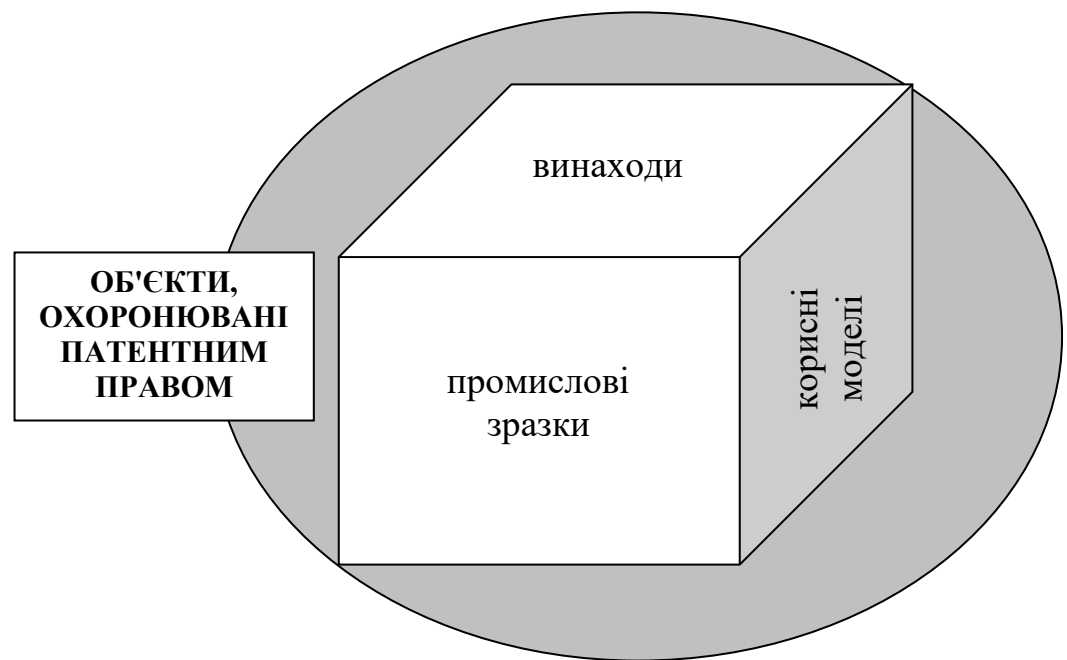

Рис. 7 Об'єкти, охоронювані патентним правом.

Об'єкти, не визнані винаходами:

- наукові теорії і математичні методи;
- методи організації і керування господарством;
- умовні позначки, розклади, правила;
- методи виконання господарських операцій;
- алгоритми і програми для обчислювальних машин;
- проекти і схеми планування споруджень, будинків територій;
- рішення, що стосуються тільки зовнішнього вигляду виробів, спрямовані на задоволення естетичних потреб;
- топології інтегральних мікросхем;
- сорту рослин і породи тварин;
- рішення, що суперечать суспільним інтересам, принципам гуманності і моралі.

Винахід - результат творчої діяльності в будь-якій галузі технології, виражений у чи продукті способі.

Корисна модель - нові і промислово застосовні рішення, що відносяться до конструктивного виконання засобів виробництва і предметів споживання, а

також їхніх складових частин.

Промисловий зразок - це художньо-конструкторське рішення виробу, що визначає його зовнішній вигляд.

Суб'єкти патентного права:

- 1) автори винаходів, корисних моделей і промислових зразків.
- 2) патентовласники - обличчя, що володіє патентом на винахід, корисну чи модель промисловий зразок і виняткові права, що випливають з патенту, на використання зазначених об'єктів. Їм може бути автор розробки, його чи спадкоємець інший правонаступник.
- 3) спадкоємці.
- 4) інші учасники патентної системи. Важливий учасник патентних відносин - Патентне Бюро, що є центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування і проведення єдиної державної політики в області правової охорони промислової власності.

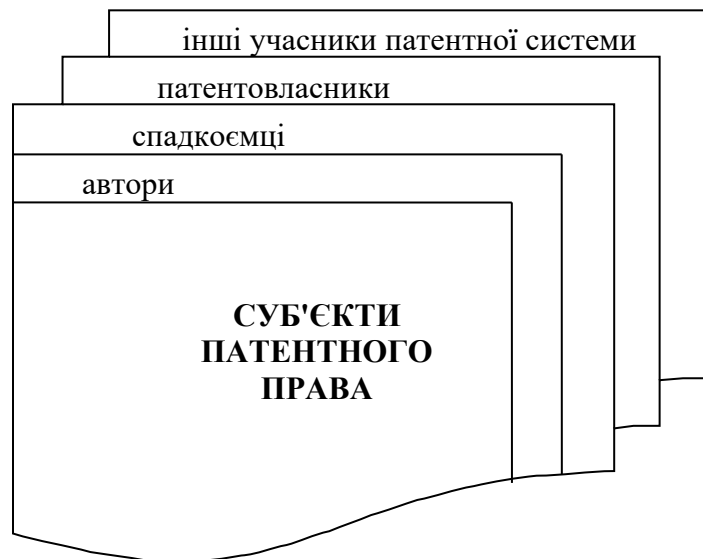

Рис. 8 Суб'єкти патентного права.

Товарний знак - це позначення, здатне відрізнити товари одних юридичних чи фізичних осіб від однорідних товарів інших юридичних чи фізичних осіб;

Знак обслуговування - це позначення, здатне відрізнити послуги одних юридичних чи фізичних осіб від однорідних послуг інших юридичних чи фізичних осіб.

Найменування місця походження товару - це назва країни, населеного

пункту, чи місцевості іншого географічного об'єкта, використовуване для позначення товару, особливі властивості якого чи винятково головним чином визначаються характерними для даного географічного об'єкта природними чи умовами людськими факторами або природними умовами і людськими факторами одночасно.

За формою вираження товарні знаки можуть бути:

- а) словесними - при реєстрації словесних товарних знаків охороняється не тільки саме чи слово словосполучення, але і їхнє шрифтове рішення.
- б) образотворчими - це позначення у виді різноманітних значків, малюнків, орнаментів, символів, зображень тварин, птахів, усіляких предметів і т.п. Хоча їхня ефективність у порівнянні зі словесними товарними знаками оцінюється нижче, в Україні на їхню частку приходиться окола 70% усіх реєструємих вітчизняних товарних знаків.
- в) об'ємними - це зображення товарного знаку в трьох вимірах - його довжині, висоті і ширині. Предметом об'ємного товарного знаку може бути або оригінальна форма виробу, наприклад, форма мила, свічі, пігулки і т.д., або його упакування, наприклад, оригінальна форма пляшки для чи напою флакона для парфумів.
- г) комбіновані - сполучать у собі елементи названих вище знаків. Найчастіше такі знаки являють собою сполучення малюнка і слова, малюнка і букв, малюнка і цифр, слів і цифр і т.п.

У залежності від числа суб'єктів, що мають право на користування товарним знаком, розрізняють:

- індивідуальні товарні знаки - це позначення, зареєстровані на ім'я окремої юридичної чи фізичної особи, що займається підприємницькою діяльністю;
- колективні товарні знаки - це товарний знак союзу, господарської чи асоціації іншого добровільного об'єднання підприємств (далі - об'єднання), призначений для позначення що випускаються чи реалізованих ними товарів, що володіють єдиними якісними чи іншими загальними характеристиками.

Рис. 9 Класифікація товарних знаків.